

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Вік кримінальної відповідальності як проблема юридичної науки і практики / О. В. Кузьменко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ». 2016. – № 40 (1212). – С. 6–10. – Бібліогр. : 12 назв. – ISSN 2227-6890.

Возраст уголовной ответственности как проблема юридической науки и практики / А. В. Кузьменко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ». 2016. – № 40 (1212). – С. 6–10. – Бібліогр.: 12 назв. – ISSN 2227-6890.

Age of criminal responsibility as a problem of legal science and practice / O. V. Kuzmenko // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv : NTU «KhPI». 2016. – No. 40 (1212). – P. 6–10. – Bibliogr.: 12. – ISSN 2227-6890.

Відомості про автора / Сведения об авторе / About the Author

Кузьменко Олександр Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри права; тел.: (057) 707-62-09; e-mail: kuzmenko_alexander@rambler.ru.

Кузьменко Александр Васильевич – кандидат педагогических наук, доцент, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», доцент кафедры права; тел.: (057) 707-62-09; e-mail: kuzmenko_alexander@rambler.ru.

Kuzmenko Oleksandr Vasilovych – Candidate of Sciences (Ph. D.) in Pedagogy, Docent, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Associate Professor of Department of Law; tel.: (057) 707-62-09; e-mail: kuzmenko_alexander@rambler.ru.

УДК 340:008-053.(477)

Л. В. ПЕРЕВАЛОВА

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядається демографічний стан сучасної української молоді, її цінності та орієнтири. Автор на підставі багатьох соціологічних досліджень аналізує відношення української молоді до економічних, політичних, соціальних проблем, з якими стикається Україна сьогодні. Молодь – особлива соціальна група, яка найбільш гостро реагує на зміни, що відбуваються у суспільстві, тому її соціально-політична активність характеризується і складністю, і суперечливістю. В мінливих умовах сучасного світу молодь шукає власні способи участі у суспільно-політичному житті, взаємовідносин з владою. Держава, політичні партії, громадські організації повинні враховувати особливості проявів суспільно-політичної активності молоді при розробці та практичній реалізації державної молодіжної політики.

Ключові слова: молодь, суспільно-політична активність молоді, молодіжні цінності, держава, політичні партії, громадські організації, молодіжний парламент, молодіжні організації, вибори, політичні акції, громадянське суспільство.

В статье рассматривается демографическое состояние современной украинской молодежи, ее ценности и ориентиры. Автор на основе многочисленных социологических исследований анализирует отношение украинской молодежи к экономическим, политическим, социальным проблемам, с которыми сталкивается Украина сегодня. Молодежь – особая социальная группа, которая наиболее остро реагирует на изменения, которые происходят в обществе, потому ее социально-политическая активность характеризуется и сложностью, и противоречивостью. В меняющихся условиях современного мира молодежь ищет собственные способы участия в общественно-политической жизни, взаимоотношений с властью. Государство, политические партии, общественные организации должны учитывать особенности проявлений общественно-политической активности молодежи при разработке и практической реализации государственной молодежной политики.

Ключевые слова: молодежь, общественно-политическая активность молодежи, молодежные ценности, государство, политические партии, общественные организации, молодежный парламент, молодежные организации, выборы, политические акции, гражданское общество.

The article examines the demographic state of modern Ukrainian youth, its values and orientations. The author, on the basis of numerous sociological studies, analyzing the relation of Ukrainian youth to the economic, political and social problems which Ukraine faces today. Youth – special social group most, which is most sensitive to changes that occur in society, because of its socio-political activity and is characterized by complexity and inconsistency. In the changing conditions of the modern world young people looking for their own ways to participate in public and political life, the relationship with the authorities. The State, political parties, public organizations should consider the particular manifestations of socio-political activity of youth in the development and implementation of state youth policy.

Keywords: youth, social and political activity of young people, youth values, the state, political parties, civil society organizations, youth parliament, youth organizations, elections, political events, civil society.

Вступ. На сучасному етапі розвитку України стає очевидним, що молодь все менш і менш інвестує свою енергію у соціально-політичні процеси, які відбуваються у країні. Вона недостатньо активна, її діяльність у політичних партіях та громадських організаціях мало ефективна. Однак молодь – це майбутнє будь-якої країни, вона відіграє значну роль

у житті суспільства. Молодь повинна стати активним суб'єктом політичної діяльності, що у значній мірі буде визначати перспективи стабілізації розвитку суспільства. Однак все це потребує формування стратегії активізації молоді у суспільному житті, розробка якої неможлива без всебічного аналізу історико-культурних, соціально-економічних і

© Л. В. Перевалова, 2016

політичних умов, що забезпечать можливості реалізації цього процесу в Україні.

Наукове значення даної проблеми, пов'язано з необхідністю аналізу суспільно-політичних процесів, що відбуваються у молодіжному середовищі. Для цього потрібно виявити проблеми молоді, визначити засоби і методи їх вирішення; проаналізувати механізм суспільно-політичної активності молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку молодіжних рухів, активізації участі молоді у суспільно-політичних процесах присвячені праці В. Бебика, О. Балакіревої, І. Грицяка, О. Лозовицького, С. Серьогіна, В. Яроша, О. Яременка, та багатьох інших науковців [Див.: 1–5]. Разом з тим, незважаючи на численні наукові напрацювання у цій сфері, залишаються недостатньо розкритими і вимагають подальших науково-теоретичних розробок питання запровадження інноваційних підходів до державного управління молодіжною політикою.

Метою статті є виявлення закономірностей, умов і механізмів реалізації ефективної державної молодіжної політики, яка би сприяла суспільно-політичній активізації молоді в Україні в умовах формування громадянського суспільства.

Матеріали і результати дослідження. В умовах розвитку демократії та формування громадянського суспільства зростає необхідність перетворення молоді в активного суб'єкта політичних процесів. Однак низький рівень довіри молоді до влади гальмує цей процес. Сьогодні практично усі державні та суспільні сфери діяльності безпосередньо стосуються інтересів молоді: проведення реформ в державі, військові дії на сході країни, боротьба з тероризмом, освіта, праця, сім'я, виховання, охорона здоров'я, культура, спорт, тощо. Все це відноситься до проблем державної політики, рішення яких повинно здійснюватися сумісними зусиллями держави, суспільства і самої молоді.

Молодь – це специфічна соціальна група. Вона різниється за віком, рівнем освіти, професійної підготовки, ціннісними орієнтаціями, ступенем участі в політичних, соціальних та інших суспільних відносинах.

Молоддю вважаються молоді люди віком від 14 до 35 років. Підходи до визначення вікових ознак молоді як соціально-демографічної групи в незалежній Україні тричі змінювалися. Перше визначення молоді в межах 15–28 років, на яких поширюється державна молодіжна політика, було зафіксоване у Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (5 лютого 1993 р.). У 1999 р. Верховна Рада України зменшила нижній поріг до 14 років. Ця зміна була певною відповіддю на прийняття Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1 грудня 1998 р.), який визначав, що молодіжні громадські організації об'єднують громадян віком від 14 до 28 років. Зміна верхньої вікової межі молоді до 35 років призвела відразу до неузгодженості законодавства. Так, якщо Закон «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (діє в редакції від 01.01.2015 р.) вважає молоддю громадян України віком від 14 до 35 років, то членами молодіжних орга-

нізацій можуть бути особи у віці 14–28 років. Молоді люди віком від 28 до 35 років законодавством враховані не були.

Розширення загальноприйнятих у 60–70-ті роки XX ст. вікових меж молоді від 16–30 до 14–35 років відображає об'єктивні процеси в розвитку людства. З одного боку, життя все наполегливіше висуває завдання більш ранньої соціальної зрілості молоді, залучення її до трудової практики на ранніх етапах життя, з іншого – розширюються межі середнього і старшого віку, тривалість життя загалом, подовжуються терміни навчання та соціально-політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу.

Проте необхідно відзначити, що для України, як і для інших європейських країн, за передбаченням демографів, у найближчий час стане характерною тенденція до скорочення молодіжної когорти.

За даними демографів у 2011 р. в країнах Європейського Союзу проживало 96 млн. молодих людей віком 15–29 років, що становило майже 20 % від загальної чисельності населення. Передбачається, що частка молодих людей у 2050 р. знизиться до 15,3 % [6, с. 17].

За даними Державної служби статистики, що представлені у щорічній доповіді Президенту, Верховній Раді, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2013 року) чисельність молодих людей віком 15–34 роки в Україні на початок 2014 р. становила 12 723 тис. осіб. На тлі скорочення загальної чисельності населення країни цей контингент осіб також скорочувався: лише за останні три роки зменшення чисельності молоді становило 693 тис. осіб (або понад 5 %). Саме останніми роками темпи зменшення чисельності молоді порівняно з темпами скорочення чисельності інших вікових категорій населення були вищими. Протягом 2011–2014 рр. частка молоді в загальній чисельності населення зменшилась із 29,4 % до 28,1 % відповідно. Усього ж за період з 2000 р. по 2014 р. чисельність молоді скоротилася на 1,15 млн. осіб.

Згідно з результатами прогнозу чисельності та складу населення України, виконаного відділом демографії Інституту економіки України на період до 2026 р., населення віком 15–29 років, чисельність якого становила на початку 2001 р. трохи більше 11 млн. осіб, може скоротитися за середнім варіантом прогнозу до 10,0 млн. у 2011 р., 8,3 млн. у 2016 р., 6,9 млн. у 2021 р. та 6,6 млн. у 2026 р. [6, с. 11].

Однак не зважаючи на демографічну ситуацію, що складається та буде складатися протягом найближчих десяти років, молодь – це майбутнє держави, ті, хто буде складати її економічний потенціал, будувати нову демократичну розвинуту країну. Тому найважливішим завданням держави є виховання такої молоді, яка стане гідними громадянами своєї країни, висококваліфікованими фахівцями з усіх галузей науки, техніки, підніме рейтинг України, зробить її розвинутою демократичною, правовою державою.

Пріоритетами у формуванні державної молодіжної політики повинно стати визнання усієї повноти прав молоді у політичній, економічній, соціальній

сферах, їх відповідність міжнародним нормам, закріплення у діючому законодавстві та безпосередня практична реалізація. Принципового значення набуває забезпечення соціальної захищеності молоді, особливо в період вступу до самостійної трудової діяльності, державне стимулювання молоді в одержанні освіти, набуття професійної кваліфікації. Особливе місце у державній молодіжній політиці набуває підтримка реалізації молодіжних проєктів і громадянських ініціатив, участь молоді у суспільній діяльності, сприяння адаптації молоді до сучасних соціально-економічних умов. Однією з основних умов становлення відповідальності молоді за майбутнє країни є її патріотичне виховання.

Останні події в нашій державі, як і у більшості країн світу, свідчать що ця соціальна група суспільства найбільш гостро реагує на політичний, економічний стан країни, зростання корупції, значний розрив між доходами та способом життя багатих і бідних верств населення, що викликає з їх сторони об'єктивне незадоволення. Вона більш ніж інші верстви населення страждає від безробіття, від професійної незатребуваності. Тому молодь стає однією з головних рушійних сил так званих «кольорових революцій».

Значна більшість молодих людей народилась та виросла вже в незалежній Україні, в нових соціально-економічних умовах. Їх інтереси та цінності не збігаються з батьківськими. Вони бачать особливий шлях розвитку для України, підтримують західні моделі розвитку. В мінливих умовах сучасного світу молодь шукає власні способи участі у суспільно-політичному житті, взаємовідносин з владою. У радянські часи головуючою була ідея стовідсоткової політичної активності молоді, причому говорилося тільки про такі форми активності, які відповідали офіційній ідеології. Будь які інші вважалися антисуспільними та переслідувалися державою.

Якщо проаналізувати процес формування передумов соціально-політичної активності сучасної молоді, можна зробити висновок, що він носив вкрай складний і суперечливий характер. По відношенню до молоді влада завжди була недовірливою, з молоддю грали, писали та казали про її активність, вірність ідеалам, але до влади не допускали, представництво у виборних органах держави носило формальний характер, впливу на прийняття рішення молоді не мала. Вона була пасивним виконавцем готових рішень. Це сказалося на політичній активності та реальній участі молоді у політичному житті.

Становлення громадянського суспільства неможливе без демократичних перетворень, без розбудови інститутів громадянського суспільства, формування в суспільній свідомості переконаності у необхідності створення відповідного суспільного ладу, виховання у громадян почуття відповідальності за свою країну, готовності взяти активну участь у побудові громадянського суспільства. Держава, політичні партії, громадськість у цілому мають докласти максимум зусиль для того, щоб суспільна свідомість усього населення України, і особливо молоді розуміла необхідність розбудови громадянського суспільства. Найбільшу

увагу заслуговує молоде покоління, від якого значною мірою залежить як сучасне, так і майбутнє країни.

Однак слід мати на увазі, що мова йде не про формальну участь молоді у суспільних процесах, що відбуваються в країні, а про реальну наявність у молодих людей певних повноважень, прав на прийняття рішень та відповідальності за їх реалізацію. Молодь повинна брати участь у різноманітних процесах свідомо та добровільно.

У цьому питанні важливими є якість і тип партнерства між молоддю та органами державного управління, що розробляють та реалізують програми і заходи для молоді та з молоддю.

Міжнародні документи містять визначення змісту поняття «участь молоді», яке відрізняється від визначень у нормативно-правових актах щодо державного управління в Україні. Нормативно - правові акти часто використовують термін «залучення молоді» як рівнозначний терміну «участь молоді». Зокрема, необхідність забезпечення умов широкої «участі молоді» в усіх сферах життєдіяльності суспільства підкреслювалась у преамбулах до президентських указів «Про Національну раду з питань молодіжної політики» (від 03.12.1995 р., № 1129/95), «Про проведення у 2009 році в Україні Року молоді» (від 03.07.2008 р., № 616/2008), «Про Національну раду з питань становлення та розвитку молоді» (від 12.11.2009 р., № 924/2009) тощо. Термін «залучення молоді» також широко використовується в сучасних нормативно-правових актах центрального та місцевого рівнів, як, наприклад, у Постанові Кабінету Міністрів України «Про утворення Молодіжної ради» (від 20 червня 2012 р., № 673), Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки.

Донині не існує чіткого та узгодженого визначення понять «участь молоді» та «залучення молоді».

Національна комісія з ресурсів для молоді в США ще у 1975 р. дала таке визначення поняття «youth participation» як залучення молоді до відповідальних, складних дій, що відповідають її справжнім потребам, можливостям для планування та/або прийняття рішень, при цьому зачіпають інші сфери її діяльності та справляють вплив на інші цільові групи. У 1995 р. канадська Асоціація психічного здоров'я сформулювала своє визначення поняття активної участі молоді як визнання і виховання сили, інтересів та здібностей молодих людей шляхом надання реальної можливості для молоді брати участь у прийнятті рішень, які зачіпають їх інтереси на індивідуальному та системному рівнях. У 1997 р. Рада Європи ухвалила Рекомендацію № R (97) 3 про участь молоді у розбудові майбутнього громадянського суспільства. В ній міститься заклик до урядів держав – членів Ради розвивати співробітництво між молодіжними організаціями та органами влади на національному, регіональному та місцевому рівнях, заохочувати молодих людей до участі у добродійній суспільній службі, сприяти співпраці між молодими людьми та місцевими і загальнодержавними молодіжними структурами в країнах Центральної та Східної Європи в рамках діючих європейських програм. Деякі міжнародні організації, зокрема ЮНІСЕФ та Фонд

народонаселення ООН, використовують термін «участь молоді» як позначення участі підлітків та їхнього впливу на процеси, рішення та діяльність. В Європейській хартії про участь молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні зазначається, що «участь молоді в житті суспільства не обмежується лише формуванням активних громадян та побудовою демократії в майбутньому. Для того щоб участь у житті суспільства дійсно мала сенс для молодих людей, дуже важливо, щоб вони мали можливість впливати на рішення і на ті кроки, які здійснюються, а також формувати їх не лише у більш зрілому віці, але й у молодості» [1, с.10–11].

На погляд Є. Бородини та І. Хохича слід використовувати поняття «забезпечення активності та участі молоді», під яким вони розуміють свідому цілеспрямовану діяльність молодих людей або їх груп, що впливають на життя окремої людини або на життєдіяльність усього суспільства. Ця діяльність повинна бути орієнтована на дотримання високої якості умов, власну соціалізацію та формування соціальних якостей, ініціативність у розробці та залученні до відповідальних процесів у державному управлінні та громадянському суспільстві [7, с. 27].

Головним в проведенні молодіжної політики на сучасному етапі є не просто залучення молоді, а її активна участь в процесах реформування держави.

Матеріали соціологічних досліджень свідчать, що в молодіжному середовищі нині панують досить таки тривожні настрої.

За підсумками 2011 року відомими науковцями, експертами на замовлення Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України була підготована щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні «Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри».

Так, для молодих українців упродовж усіх років незалежності притаманний досить високий рівень соціальної апатії та низький рівень соціального оптимізму. За даними міжнародного дослідження «Європейські цінності» (2008–2009 рр.), середній бал оцінки впливу молоді особи на хід власного життя за шкалою, де «1» означає «Зовсім не впливаю», а «10» – «Дуже впливаю», серед української молоді становив 6,61 бала і був одним з найгірших серед тих 48 країн, де проводилося опитування. Як свідчить моніторинг Інституту соціології НАН України, більшість молоді вважає, що те, від чого залежить, як складається їхнє життя, здебільшого залежить не від них самих, а від зовнішніх обставин.

За даними цього ж моніторингу, практично однакова кількість молоді віком від 18 до 35 років і в 1992 р., і в 2012 р. погоджувалася з тим, що більшість людей взагалі ні в що не вірить – відповідно 79 та 78 %. При цьому така тенденція спостерігається і серед молодшої, і серед старшої групи молоді. З одного боку, практично стільки ж молодих людей (у 2012 р. 80 %) переконані, що багато того, у що вірили їхні батьки, руйнується на очах. Щоправда, на початку незалежності, у 1992 р., таких було ще більше – 87 %. [6, с. 52–53].

З іншого боку, переважна більшість молоді (у 1992 р. – 76 %, у 2000 р. – 73 %, у 2012 – 75 %) погоджується з тим, що за теперішнього безпорядку та невизначеності важко зрозуміти, у що вірити. У 2012 р. понад чотири п'ятих молодих людей (84 %) заявили, що зараз все таке хитке, і здається, що може відбутися все, що завгодно (у 1992 р. таких було також 84 %, у 2005 р. – 70 %). Отже, значна частина молоді завжди була незадоволена в цілому своїм становищем у суспільстві: на початку незалежності, у 1992 р. про це заявила половина молодих людей віком 18–35 років (51 %). До кінця першого десятиліття незалежності ця частка зростала і в 1998 р. становила вже майже дві третини молоді – 72 %. Потім кількість незадоволених почала дещо скорочуватися, проте у 2008 р. та в 2010 р. становила по 44 %, а в 2012 р. – 47 %. Хоча значна частина молодих людей зовсім не цікавиться політикою, однак молодь загалом усе ж залишається досить політизованою.

За даними дослідження 2009 р. кожний десятий з молодих (10 %) постійно стежить за політичним життям в Україні, а дещо більше ніж кожний третій (36 %) стежить за головними подіями в політичному житті, другорядні ж залишаються поза його увагою.

На запитання «Якою мірою Вас цікавить політика?» молоді люди відповіли наступним чином:

– зовсім не цікавить – 28 % (1994 р.); 29 % (2012 р.)

– певною мірою цікавить – 66 % (1994 р.); 64 % (2012 р.)

– дуже цікавить – 6 % (1994 р.); 7 % (2012 р.)

[3, с. 22–23].

Причинами такого ставлення молоді, перш за все, є те, що молоді люди не хочуть бути «маріонетками» влади, якими можна легко маніпулювати. Вони розчаровані у здатності політиків змінити життя на краще та зневірою у тому, що їх думка, позиція щось вирішує. Молоді люди вважають, що держава не поважає їх політичні права. Так, за даними моніторингу ІС НАН України, постійно більше половини молодих людей віком 18–35 років відповідає, що якби уряд України ухвалив рішення, яке утискає їхні законні права та інтереси, вони не змогли б нічого зробити проти цього.

Молоді люди оцінюють політичну ситуацію в країні досить критично: за даними цього ж моніторингу, упродовж усіх років її вважали благополучною 1–3 % опитаних, у той час як половина і більше (наприклад, у 1998 р. 53 %, а в 2012 р. – 59 %) називали її «напруженою», а значна частина молодих людей навіть була переконана, що вона «критична, вибухонебезпечна».

На наш погляд, настрої молоді 2012 року знайшли своє відображення у подіях 2013–2014 роках. Це свідчить про те, що українська влада не дивиться документи, які надаються відомими фахівцями, вона не звертає увагу на їх попередження та рекомендації. На замовлення Міністерства освіти та науки фахівці щорічно готують спеціальні звіти про становище молоді в Україні Президенту України, Верховній Раді, в яких аналізують різні аспекти молодіжного життя, відношення молоді до найважливіших проблем країни. Як

правило проводиться аналіз молодіжних цінностей і пріоритетів; соціальних та економічних потреб і проблем молоді; молодіжної працевлаштованості; дотримання здорового способу життя молоді; молодіжної залученості до суспільного життя, національної та патріотичної ідентичності молоді; рівня толерантності у молодіжному середовищі; оцінюється ефективність поточної державної молодіжної політики в Україні з точки зору молоді.

Ціннісні орієнтації мають надзвичайну важливість як для самої молодої особистості, так і для суспільства в цілому. Основний зміст ціннісних орієнтацій, на думку О. Стасевської, визначається політичними, світоглядними, моральними переконаннями, які у будь-якому суспільстві є предметом виховання, цілеспрямованого впливу. Ціннісні орієнтації можуть не збігатися із структурою цінностей, які функціонують у суспільній свідомості. Тобто для окремої особистості може бути важливим і значущим те, що не є таким з погляду суспільних інтересів і усталених норм суспільства. Через такі обставини важливо розрізняти ціннісні орієнтації особистості і орієнтації особистості на цінності, поширені в даному суспільстві. Орієнтація на цінність є певним ставленням особистості до зовнішніх настанов, норм, звичаїв [9, с. 71–72].

Проведений аналіз динаміки ціннісних пріоритетів молоді в Україні свідчив, що за період 2009–2014 рр. виявилися певні зміни. У 2009 р. в молодіжному середовищі виявилось дві малозначимих цінності, а саме: участь у релігійному житті та участь у політичному житті. У 2012 р. такий статус мала лише цінність участі у політичному житті. Під час Революції Гідності участь у політичному житті набула в середовищі української молоді статусу цінності середньої важливості. До пріоритетних цінностей відносилися: міцне здоров'я, сім'я, благополуччя дітей, матеріальний добробут [8, с. 22–23].

Реформування українського суспільства є нагальною, важливішою проблемою, вирішити яку неможливо без включення в ці процеси молоді, оскільки молодь є значною частиною населення, від неї багато в чому залежить майбутнє країни. Сьогодні молодь знаходиться на стадії формування свого відношення до можливості та можливих шляхів впливу на владу, пошуку найбільш ефективних методів реалізації своїх уявлень про бажане майбутнє у своїй рідній країні.

Події 2013–2014 року запустили процес включення жителів України в політичне життя суспільства. Молодь, яка приймає та підтримує передові ідеї, жадає від влади відповідних дій. Процес, який був запущений у ці роки, в неалому ступені був вибором активної молоді.

В сучасних умовах процесу становлення України як демократичної держави, орієнтації на розвиток суспільної й політичної сфер життя за європейськими стандартами, варіанти включення різних груп молоді до сфери суспільно-політичних відносин значно розширилися. Це знаходить вираз в нових формах її самоорганізації. В останні роки спостерігається активізація участі молодих людей у громадських ініціативах, що дає підстави розглядати це як прояв процесу

зростання політичної ефективності – відчуття можливості впливу на політику, на прийняття політичних рішень. Якщо у попередні роки фактичний вплив молоді на політику був незначним, політична активність молодих людей носила скоріше ритуальний характер і не відображала часто їх реальних інтересів і можливостей, то через активну участь у громадських ініціативах, що фіксується багатьма дослідженнями, формуються механізми включення молодих людей у суспільно-політичне життя. Участь у політичних акціях – мітингах, демонстраціях, протестах, інших публічних акціях, бойкотах товарів і послуг з політичних міркувань – радикальний засіб впливу на владу, на прийняття політичних рішень. За результатами дослідження «Молодь України-2015» за останні 12 місяців, що передували опитуванню, у акціях протесту брали участь 14 % опитаних молодих людей віком 14–35 років. Не брали участі, але цікавились такими ініціативами і підтримували такі акції 30,28 % респондентів. На противагу частині молоді, що активно чи пасивно підтримує політичні ініціативи, 46 % опитаних молодих людей взагалі не цікавились політичними акціями, а 10 % взагалі проти таких дій [10, с. 143].

За результатами дослідження «Цінності української молоді» у 2016 році інтерес до політики дещо знизився у порівнянні з попереднім роком. Загалом цікавляться подіями політичного життя 46,6 % опитаних молодих людей віком від 14 до 34 років: 14,8 % постійно стежать за політичним життям в Україні, 31,8 % стежать за головними подіями в політичному житті, залишаючи другорядні поза увагою. Взагалі не цікавляться політикою 19,3 % молоді. У третини опитаних молодих людей інтерес до політичного життя проявляється дуже рідко (32,4 %) [10, с. 143–144].

За даними Європейського соціального дослідження, у країнах з давніми демократичними традиціями інтерес громадян до політики досить стабільний, мало змінюється у часі і знаходиться на відносно стабільному високому рівні. У країнах, які знаходяться на етапі трансформації політичної системи, інтерес громадян до політики трохи нижчий, ніж у старих розвинених демократіях. В цілому, населення майже всіх колишніх соціалістичних країн Східної Європи, що взяли участь у Європейському соціальному дослідженні (Болгарія, Естонія, Польща, Латвія, Угорщина, Румунія, Росія, Україна), проявляє інтерес до політики, але він значно нижчий, ніж у країнах континентальної Європи. Рівень інтересу до політики в Україні суттєво не відрізняється від країн з розвинутою демократією, хоча і падає. [10, с. 145]

Участь молоді в політиці на інституціональному рівні, її активність в діяльності державних і муніципальних організацій, політичних партій та інших громадських об'єднань – можливість вирішення найважливіших питань життєдіяльності держави та суспільства не радикальними методами [11].

Участь громадян у діяльності громадських об'єднань, зокрема в діяльності політичних партій, є формою прямої участі в управлінні державними справами. Орієнтація молоді на партійну діяльність, готовність до участі в партійних структурах, окрім бажан-

ня брати безпосередню участь у політичному житті країни, також може демонструвати прагматизм молодих людей, які розглядають таку участь як один з варіантів реалізації швидкої стратегії кар'єрного росту. Подібні орієнтації молоді в політичному житті спрямовані не стільки на досягнення політичних цілей, скільки на вирішення матеріальних проблем, кар'єрний ріст, стимулювання бізнесу тощо [12].

Загальний рівень довіри до політичних партій низький: тільки 8 % молодих людей 14–34 років довіряють політичним партіям в різній мірі (0,7 % повністю довіряють та 7,3 % скоріше довіряють ніж ні), як свідчать результати дослідження «Цінності української молоді». За даними дослідження 2016 року 2,6 % молодих людей віком 14–34 роки є членами політичних партій, серед молодих людей 30–34 років 4 % є членами політичних партій. Цей показник близький до такого показника 2006 року: за даними дослідження «Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної молоді України за роки незалежності», проведеного наприкінці 2011 р. Державною службою молоді та спорту України спільно з Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка та Клубом міжнародного співробітництва «Мандри», 1,6 % молодих людей віком від 18 до 35 років заявили, що вони є активними членами політичних партій, у 2006 р. цей показник був на рівні 2,3 %, в той час як у 1996 році частка молоді у політичних партіях складала 0,8 % [8, с.70].

Активізація політичної активності молоді та збільшення інтересу до політики в післяреволюційні періоди реалізується у членстві в політичних партіях як можливості молоді впливати на суспільні процеси на інституціональному рівні. Саме в участі на постійній основі у діяльності суспільно-політичних рухів, партій, правозахисних організацій, різних об'єднань громадян (ініціативні групи тиску, громадські експертні ради тощо) найбільш повно проявляється суспільно-політична активність. Дослідження «Молодь України-2015», яке проводилось на замовлення Міністерства молоді та спорту України та при фінансовій підтримки установ ООН в Україні – членів Робочої групи ООН з молоді, зокрема Фонду народонаселення ООН (UNFPA), Програми розвитку ООН (UNDP), Дитячого фонду ООН (UNICEF), програми Волонтери ООН (UNV) та офісу Координатора системи ООН в Україні, демонструє зростання рівня участі молоді політичній діяльності: 4 % опитаної молоді віком від 14 до 35 років брали участь у діяльності політичних партій за останні 12 місяців [10].

Дослідження «Молодь України – 2015», проаналізувало основні потреби та проблеми молоді, а також надало оцінку відповідності державної молодіжної політики потребам української молоді.

В межах цього дослідження було проведено опитування молоді – громадян України у віці від 14 до 35 років, що постійно проживають на території України.

Оцінюючи свою стурбованість різними проблемами в Україні, представники української молоді в першу чергу згадали загрозу війни і тероризму (56 %). На другій позиції економічні проблеми, економічна нестабільність (інфляція, безробіття тощо) – 52 %. На

третій – корупція і те, що закони не існують для чиновників і багатих людей – 47 % [10, с.57].

Близько половини опитаної української молоді (49 %) вважає, що Україна повинна вступити до Європейського Союзу, 31 % представників молоді гадає, що Україні слід бути позаблоковою самостійною державою, 28 % висловлюються за вступ до НАТО, а 7 % вважає, що Україна повинна вступити в союз із Росією. Ще 6 % опитаних думають, що Україна повинна створити власний геополітичний союз [10, с.57].

Серед громадських ініціатив, у яких найчастіше брали участь представники української молоді впродовж останніх 12 місяців, на першому місці дії на підтримку української армії, допомога бійцям – про такі дії згадали 36 % опитаних. З усіх перелічених громадських ініціатив найрідше молоді люди брали участь в ініціативах, спрямованих на боротьбу з корупцією і обговоренні законопроектів або місцевих бюджетів (по 5 %), а також на боротьбу проти обмеження прав тієї чи іншої категорії населення (4 %). Серед ініціатив, які потенційно становлять значний інтерес для молоді – допомога дітям у кризових ситуаціях, а також дії на захист прав чи інтересів, які безпосередньо стосуються представників молоді чи їхніх родин, друзів – в таких діях потенційно зацікавлені по 60 % опитаних [10, с.58–59].

Відповідаючи на питання, що заважає брати більш активну участь у громадській діяльності, 33 % опитаних представників молоді зауважили, що вони багато працюють і, відтак, їм не вистачає часу. По 20 % опитаних зазначили, що не вірять, що їхня участь може щось змінити або, що там, де вони живуть немає організацій, яким би вони довіряли або немає акцій, які б вони підтримували. 7 % зазначили, що їм нічого не заважає займатись громадською діяльністю.

23 % серед представників української молоді постійно стежать за політичним життям в Україні. Ще 41 % стежать за головними подіями, тоді як другорядні залишаються поза їх увагою. У 21 % представників молоді України інтерес до політики проявляється зрідка, а 12 % взагалі не цікавляться політикою. Відповіді на запитання: «Якою мірою Ви цікавитесь політичними процесами, що відбуваються в Україні?» розподілилися наступним чином:

- не маєте вільного часу для громадської діяльності – 41 %;
- не маєте інформації про організації, членом яких можна стати – 30 %;
- не бажаєте, щоб Вас використали непорядні політичні лідери – 24 %;
- не вірите, що об'єднання громадян можуть принести позитивні результати – 17 %;
- не бачите сенсу в діяльності тих громадських об'єднань, які вам відомі – 14 %;
- боїтесь, що як член громадського об'єднання можете мати проблеми з владою – 41 % [10, с.60].

Оцінюючи результати проведених досліджень, треба відмітити, що молодь усвідомлює необхідність та важливість участі у суспільних процесах, які відбуваються у країні, однак не бачать серед існуючих по-

літичних партій та громадських організацій тієї реальної сили, котра відображує їх інтереси.

Віковий склад Верховної Ради свідчить, що наявність молодих людей серед народних обранців, не є показником того, що вони враховують інтересів молоді, яку представляють. Серед 423 народних депутатів Верховної Ради останнього скликання 2 – віком до 27 років, від 28 до 34 років – 42 народних депутати.

Протягом багатьох років в Україні обговорювалась ідея створення Молодіжного парламенту, але вона не знайшла реального втілення. У багатьох країнах світу вже створені такі органи. Яскравими прикладами є Великобританія та Німеччина, де молодіжна структура має реальні повноваження та ефективно і системно працює. З 1987 року активно діє Європейський молодіжний парламент, який підтримує розвиток молодих людей у політично обізнаних і відповідальних громадян, включає їх у європейське політичне життя, впроваджує міжкультурне розуміння.

«Європейський молодіжний парламент – Україна» був зареєстрований в Україні у 2002 році, реально працює з 2000 року. Це міжнародна молодіжна неурядова громадська організація, яка є аполітичною, неприбутковою, вона представляє національний комітет Європейського молодіжного парламенту в Україні. Метою Європейського молодіжного парламенту є поширення ідеї інтеграції України в європейське суспільство серед української молоді за допомогою відкритих форумів та діалогу. Окрім ствердження європейських цінностей та підвищення інтересу молодих людей до історії розвитку ЄС, аналізу усіх переваг та недоліків, а також визначення місця України в ЄС та Європі, ця організація докладає зусиль у самовизначення та самоствердження молоді та забезпечення участі молодих людей у процесі прийняття рішень, що є одним із основних прав людини та шляхом до розбудови демократії та громадянського суспільства.

Молодіжні парламенти існують і в багатьох містах України, але їх роль та значення ще не набули свого визнання.

Державна політика у молодіжній сфері потребує удосконалення з метою приведення у відповідність з потребами молоді та українського суспільства.

КМУ 30 вересня 2015 року затвердив Концепцію Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки. Серед важливих проблем, які потребують свого розв'язання, Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки визначає: несистемний характер формування у молодих людей громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості; відсутність у молоді мотивів та навичок до самостійного отримання знань; низький рівень зайнятості молоді на ринку праці за обраною професією та практичних вмінь і навичок молодих фахівців; складність та тривалість переходу молоді від навчання до стабільної та задовільної роботи; повільні темпи розвитку підприємництва серед молоді; недостатнє використання інноваційного потенціалу молоді; низька якість загальної середньої освіти молоді; високий рівень захворюваності та смертності молоді, слабка мотивація до дотри-

мання молодими людьми здорового і безпечного способу життя, недостатній рівень знань та навичок молоді у галузі безпеки життєдіяльності; недостатнє набуття молодими людьми знань, умінь та навичок поза системою освіти з метою підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці; низький рівень професійної орієнтації молоді; відсутність сталої тенденції до зниження рівня злочинності у молодіжному середовищі, насильства та системної роботи у сфері їх профілактики; низький рівень забезпечення молодих сімей житлом; низький рівень організації та культури молодіжного дозвілля; слабка інтегрованість української молоді у європейське та світове молодіжне співтовариство.

Програма визначає об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення цих проблем, передбачає цілий ряд мір, за допомогою яких планується ці проблеми вирішити. Метою Програми є створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації української молоді, формування її громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості.

Висновки. Таким чином, очевидно, що суспільно-політична активність молоді можлива тільки з урахуванням цінносних орієнтирів сучасної молоді. Поєднання позитивного потенціалу та факторів соціальної нестабільності у молодіжному середовищі робить розвиток громадянської активності молоді виключно актуальним. Громадянська активність стає сьогодні основним механізмом соціалізації молодого покоління для успішного будівництва громадянського суспільства в Україні. Особа роль у цьому належить державним органам, політичним партіям і громадським організаціям, які реалізують політику у відношенні до молоді.

На наш погляд, молодь безумовно є активним суб'єктом суспільних відносин, тому процес ефективної співпраці молоді та держави в період реформування українського суспільства, повинний ініціюватися самою державою. На сучасному етапі розвитку суттєво змінилися технології формування та розвитку активності молоді, що необхідно враховувати при розробці та практичній реалізації державної молодіжної політики.

Список літератури: 1. Бебик В. Політологія для політика і громадянина: Монографія / В. Бебик. – Київ: МАУП, 2003. – 424 с. 2. Грицяк І. Політико-правові засади державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції / І. Грицяк // Україна дипломатична. – 2013. – Вип. 14. – С. 641–661. 3. Лозовицький О. С. Освіта, наука і культура молоді України в умовах сучасних викликів і загроз глобалізації / О. С. Лозовицький // Науково-методична конференція викладачів, співробітників і студентів, Конотоп, 28 квітня 2011 р.: тези доповідей: у 2-х ч. / Відп. за вип. В.В. Бібик. – Суми: СумДУ, 2011. – Ч.1. – С. 186–188. 4. Молодь України у дзеркалі соціології / [За ред. О. Балакірєва, О. Яременко]; Український інститут соціальних досліджень. – К.: УІСД, 2001. – 210 с. 5. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. Монографія / О. Яременко, О. Балакірєва, О. Вакуленко та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 207 с. 6. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри: щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2011 року) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державна служба молоді та спорту України. – К., 2012. – 222 с. 7. Бородин Є., Хохич І. Визначення понять «активність молоді» та «участь молоді» у молодіжній політиці: державно-

управлінський аспект / Є. Бородин, І. Хохич // Державне управління та місцеве самоврядування. Збірник наук. праць. – 2012. – Вип. 3(14). – С. 20–28. 8. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І. О., гол. ред. колег., Ярема О. Й., Беляєва І. І. та ін.]. – К., 2016. – 200 с. 9. Стасевська О. А. Система цінностей як основа буття сучасного українського суспільства / О. А. Стасевська // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 1 (20). – 2014. – С. 62–76. 10. Молодь України – 2015. Дослідження було проведено ГФК ЮКРЕЙН у 2015 році на замовлення Міністерства молоді та спорту України за підтримки системи ООН в Україні, зокрема Фонду народонаселення ООН (UNFPA), Програми розвитку ООН (UNDP), Дитячого фонду ООН (UNICEF), програми Волонтери ООН (UNV) та офісу Координатора системи ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dmsu.gov.ua/media/2015/12/09/5/Molod_Ukraine_block.pdf. 11. Головаха Є., Горбачик А. Соціальні зміни в Україні та Європі: результати Європейського соціального дослідження 2005–2007 / Є. Головаха, А. Горбачик. – К.: Інститут соціології НАН України, 2008. – 127 с. 12. Каретна О. О. Політична активність молоді як умова соціально-політичних трансформацій в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/politologiya/30-politika-aktivnist-molodi-yak-umova-socialno-politichnix-transformacij-vukra%D1%97ni.html>.

References (transliterated): 1. Bekib V. *Polittologiya dlya polittika I gromadyanina: Monografiya* [Political science and policies for citizen Monograph]. Kyiv, MAUP, 2003. 424 p. 2. Gritsyak I. *Polittiko-pravovi zasady derzhavnoyi polittiki u sferi EvropeyskoYi ta EvroatlantichnoYi Integratsiyi* [Political and legal principles of state policy in the sphere of European and Euro-Atlantic integration]. *Ukrayina diplomatichna*. 2013, issue 14, pp. 641–661. 3. Lozovitskiy O. S. *Osvita, nauka i kultura molodi Ukraini v umovah suchasniy viklikiv I zagroz globalizatsiyi* [Education, Science and Culture of youth in Ukraine under contemporary threats and challenges of globalization]. *Naukovo-metodichna konferentsiya vkladachiv, spivrobntnikiv I studentiv, Konotop, 28 kvitnya 2011 r.: tezi dopovidney: u 2-h ch. Part 1*. Sumy, SumDU, 2011, pp. 186–188. 4. *Molod Ukrayini u dzerkali sotsiologiyi* [Youth of Ukraine in the

mirror of Sociology]. Ed. by O. BalakIrEva, O. Yaremenko. Kyiv : UISD, 2001. 210 p. 5. Yaremenko O., BalakIrEva O., Vakulenko O. *Formuvannya zdorovogo sposobu zhyttia molodi: problemi I perspektivi. Monografiya* [Building a healthy lifestyle of youth: problems and prospects. Monograph]. Kyiv, Ukrayinskiy In-t sotsialnih doslidzhen, 2000. 207 p. 6. *Uchast molodi v suspllnomu zhytti: dosvid, mozhlivosti, bar'Eri : shorichna dopovid Prezidentu Ukraini, Verhovniy Rad Ukraini, kabinetu Ministriv Ukraini pro stanovische molodi v Ukraini (za pidsumkami 2011 roku)* [Youth participation in public life, experiences, opportunities, barriers annual report to the President of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (in 2011)]. Kyiv, 2012. 222 p. 7. Borodin E., Hohich I. *Viznachennya ponyat «aktivnist molodi» ta «uchast molodi» u molodizhnyy polititsi: derzhavno-upravlinnskiy aspekt* [Definitions "activity of youth" and "youth participation" in youth polytytsi: public-administrative aspect]. *Derzhavne upravlinnya ta mlstseve samovryaduvannya. ZbInik nauk. Prats*. 2012, issue 3(14), pp. 20–28. 8. *TsInnIsnI oriEntatsiyi suchasnoyi ukrayinskoYi molodi. Shorichna dopovid Prezidentu Ukraini, Verhovniy Rad Ukraini pro stanovische molodi v Ukraini (za pidsumkami 2015 roku)* [Values of modern Ukrainian youth. The annual report to the President of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (based on 2015)]. Kyiv, 2016. 200 p. 9. Stasevska O.A. *Sistema tsInnostey yak osnova buttya suchasnoy ukrayinskoYi suspllstva* [The value system as the basis of existence of contemporary Ukrainian society]. *VIsnik Natsionalnogo univrsitetu «Yuridichna akademIya Ukraini ImenI Yaroslava Mudrogo»*. 2014, no. 1 (20), pp. 62–76. 10. *Molod Ukraini – 2015* [Youth of Ukraine - 2015]. Available at: http://dmsu.gov.ua/media/2015/12/09/5/Molod_Ukraine_block.pdf. (accessed 30.09.2016). 11. Golovaha E., Gorbachik A. *Sotsialni zmlni v Ukraini ta Evropi: rezultati Evropeyskogo sotsialnogo doslidzhennya 2005–2007* [Social change in Ukraine and Europe: results of the European Social Survey 2005–2007]. Kyiv, Institut sotsiologiyi NAN Ukraini, 2008. 127 p. 12. Karetina O. O. *Polittichna aktivnist molodi yak umova sotsialno-polittichnih transformatsiy v Ukraini* [The political activity of youth as a condition for social and political transformations in Ukraine]. Available at: <http://www.stattionline.org.ua/politologiya/30-politika/1626-politichna-aktivnist-molodi-yak-umova-socialno-politichnix-transformacij-vukra%D1%97ni.html>. (accessed 30.09.2016).

Надійшла (received) 29.11.2016

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Суспільно-політична активність української молоді в умовах формування громадянського суспільства / Л. В. Перевалова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Х.: НТУ «ХПІ», 2016. – № 40 (1212). – С. 10–17. – Бібліогр.: 12 назв. – ISSN 2227-6890.

Общественно-политическая активность украинской молодежи в условиях формирования гражданского общества / Л. В. Перевалова // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Актуальные проблемы развития украинского общества. – Х.: НТУ «ХПИ», 2016. – № 40 (1212). – С. 10–17. – Библиогр.: 12 назв. – ISSN 2227-6890.

Social and political activity of the Ukrainian young people in the conditions of formation of civil society / L. V. Perevalova // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of development of Ukrainian society. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2016. – №. 40 (1212). – P. 10–17. – Bibliogr.: 12. – ISSN 2227-6890.

Відомості про автора / Сведения об авторе / About the Author

Перевалова Людмила Вікторівна – кандидат філософських наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор, завідувач кафедри права; тел.: (067)575-09-89; e-mail: perevalova.54@mail.ru.

Перевалова Людмила Викторовна – кандидат философских наук, доцент, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», профессор, заведующая кафедрой права; тел.: (067)575-09-89; e-mail: perevalova.54@mail.ru.

Perevalova Ludmila Viktorovna – Candidate of Science (Ph. D) in Philosophy, Docent, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Professor, Head of Department of Law; tel.: (067)575-09-89; e-mail: perevalova.54@mail.ru.